

CUPRINS

Introducere.....	9
------------------	---

Capitolul I

PANDEMIA DE COVID-19 ȘI MEDIUL DE AFACERI	13
1.1. Impactul pandemiei de COVID-19 asupra mediului de afaceri	15
1.2. Planul Național de Redresare și Reziliență al României (PNRR).....	25
1.3. Capitalul uman în pandemia de COVID-19	28
1.4. Schimbările industriei de media și divertisment la nivel global și în România, ca urmare a efectelor pandemiei în perioada 2020–2021	37
1.4.1 Schimbări macro provocate de pandemie.....	38
1.4.2. Schimbări pe sectoare.....	40
1.4.3. Schimbări generaționale – Creatorii și Tineretul vor prevala!.....	44
1.4.4. Schimbarea modelului de afaceri. Concurența între platformele de transmisiuni (streaming).....	45
1.4.5. Schimbări ale amplasărilor. Interceptarea consumatorilor acolo unde aceștia se găsesc	48
1.4.6. Cazul României.....	53

Capitolul II

DEFINIREA ȘI CUANTIFICAREA CAPITALULUI UMAN	56
2.1. Metode de cuantificare a capitalului uman la nivel național și internațional	57
2.2. Indicele dezvoltării umane [Human Development Index – HDI – Programul pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP)]	60
2.3. Indici ai capitalului uman.....	66
2.3.1. Indicele capitalului uman (Human Capital Index – HCI) – Banca Mondială.....	66

2.3.2. Indicele global al capitalului uman (Global Human Capital Index – GHCI), elaborat de Forumul Economic Mondial (WEF).....	74
2.4. Indicatori de evaluare a capitalului uman sub forma așa-numitelor talente	78
2.4.1. Indicele global al competitivității în domeniul talentelor (The Global Talent Competitiveness Index – GTCI) (INSEAD).....	78
2.4.2. Ierarhizarea talentelor la nivel mondial (World Talent Ranking – WTR) (IMD)	84
2.5. Alți indici relevanți pentru ierarhizarea țărilor lumii, referitori la capitalul uman	86

Capitolul III

CAPITALUL UMAN ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN ROMÂNIA.

O ABORDARE EMPIRICĂ DE TIP VECM	93
3.1. Literatura de specialitate privind alegerea modelului și a variabilelor acestuia.....	95
3.2. Metodologia utilizată	98
3.3. Estimarea econometrică a relației capital uman – creștere economică pentru România.....	100
3.3.1. Statistica descriptivă a variabilelor	101
3.3.2. Staționaritate și cointegrare.....	102
3.3.3. Determinarea decalajului optim al modelului (mărimea lagurilor)	104
3.3.4. Interpretarea rezultatelor	106
3.3.5. Cauzalitatea de tip Granger și testele Wald.....	109
3.3.6. Testul de stabilitate al modelului VECM	111
3.3.7. Testele de diagnostic ale reziduurilor (validitatea modelului).....	111

Capitolul IV

BINOMUL C&D&I – CAPITAL UMAN ȘI CREȘTERE ECONOMICĂ.

TEORII ȘI MODELE PRIVIND CORELAȚIA DINTRE C&D&I

ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ	116
4.1. Aspecte teoretice și conceptuale referitoare la relația dintre C&D&I și creșterea economică	121
4.2. Evaluări empirice ale relației C&D&I – creștere economică.....	133
4.2.1. Studii la nivel de grupe de țări.....	133
4.2.2. Studii la nivel național (alte țări decât SUA)	137
4.2.3. Studii la nivel regional	139
4.3. Relația dintre C&D&I și productivitate	142
4.4. Evaluări empirice ale relației dintre C&D&I și productivitate.....	156
4.5. Evoluții ale cheltuielilor pentru sectorul cercetare-dezvoltare (C&D) în UE și România.....	165
4.6. Concluzii	169

Capitolul V

DIGITALIZAREA ȘI PIAȚA MUNCII.....	171
5.1. Digitalizarea. Stadiul cunoașterii.....	173
5.2. Digitalizarea și caracteristicile pieței muncii	180
5.2.1. Digitalizarea	180
5.2.2. Inteligența artificială în întreprinderile din Uniunea Europeană.....	182
5.2.3. Proiecte care vizează digitalizarea în România	184
5.3. Impactul digitalizării asupra structurii pieței muncii	187
5.3.1. Metodologie și date	187
5.3.2. Rezultate	189
5.4. Digitalizarea și microstructura pieței muncii în cazul României ...	197
5.4.1. Digitalizarea și eficiența economică a pieței muncii.....	198
5.4.2. Metodologie.....	199
5.4.3. Seriile de date	200
5.4.4. Rezultate	203
5.5. Cazul României.....	212

Capitolul VI

PROVOCĂRI ȘI EVOLUȚII POSIBILE ALE MEDIULUI DE AFACERI

ÎN PERIOADA POSTPANDEMIE 216

Bibliografie 231

Anexe 259

Listă de acronime 317

Listă de anexe 322

Lista figurilor 323

Lista tabelor 325

Introducere

Pe parcursul anului 2020, pandemia de COVID-19, cu tot cortegiul de probleme, a redus *decalajul de prosperitate* dintre țările bogate și cele sărace, deoarece primele au fost la început cele mai afectate. Pe termen mediu și lung însă, consecințele sale ar putea afecta mai mult piețele emergente. COVID-19 a condus la creșterea inegalității veniturilor dintre țările mai bogate și cele mai sărace, deoarece acestea din urmă au avut mai puțin spațiu politic pentru a atenua impactul crizei și un acces mai lent la vaccinuri. Tendințele structurale pe termen lung, care nu vor fi favorabile multor economii emergente, au fost accelerate de criza provocată de pandemie.

Disputele comerciale și protecționismul existente și înainte de COVID-19 și în creștere au cauzat încetinirea comerțului internațional. Evoluția lanțurilor de aprovizionare interconectate la nivel global este tot mai amenințată și logica de funcționare pusă sub semnul întrebării: în loc de eficiență maximă, *reziliența* va deveni etalon, în paralel cu trecerea, după COVID-19, către durabilitatea comerțului. Totodată, COVID-19 a facilitat accelerarea procesului de *digitalizare* și impunerea sa la nivel global. Big Data, inteligența artificială și automatizarea și tehnologizarea vor schimba permanent lumea muncii. Noile competențe induse de digitalizare, de rețelele digitale, de modificarea produselor, a modelelor de producție și afaceri vor necesita investiții în capitalul uman și fizic pentru accelerarea transformării digitale. Avantajele comparative ale forței de muncă relativ ieftine – pe care s-a bazat în principal ascensiunea piețelor emergente și a clasei de mijloc globale în ultimele decenii – vor conta mai puțin în această lume nouă (Holzhauser et al., 2021).

În ultimii doi ani au crescut riscurile la nivel de societate, ca urmare a deteriorării coeziunii sociale, a mijloacelor de trai și a sănătății populației. Problemele de mediu aflate tot mai mult în atenția națiunilor pun în pericol sănătatea planetei și a locuitorilor acesteia. Fenomenele climatice extreme, deteriorarea biodiversității pun în pericol securitatea națiunilor, amenințată în prezent și de riscurile tehnologice.

Consecințele economice ale pandemiei amplifică dezechilibrele deja existente pe piața muncii, la care se adaugă și celelalte deja amintite – protecționismul, decalajele digitale, educaționale și de competențe.

La *nivel sectorial*, impactul a fost inegal și a fost influențat în mare parte de lansarea campaniilor de vaccinare eficiente sau nu de către guvernele naționale. Deciziile paralele în ceea ce privește ridicarea treptată a restricțiilor și redeschiderea frontierelor pentru comerț și turism s-au dovedit a fi cruciale în sprijinirea activităților economice. Cu excepția serviciilor turistice, comerțul din sectorul de producție a fost afectat mai grav de pandemie, multe IMM-uri fiind supuse unui stres puternic sau forțate în cele din urmă să iasă de pe piață din cauza lipsei de sprijin financiar imediat.

În ceea ce privește *România*, *mediul de afaceri* este optimist, conform Consiliului Investitorilor Străini (FIC – Foreign Investors Council), care a concluzionat că 80% dintre companiile din țară se așteaptă în continuare la creșterea performanțelor financiare, în special în activitatea de pe piața internă, deși au fost afectate de pandemia COVID-19 (FIC, 2021). Conform indexului FIC Business Sentiment, determinat în luna septembrie 2021, aproape jumătate (48,9%) dintre companiile din România se așteptau ca exporturile să crească, iar 46,7% credeau că vor rămâne la niveluri similare în perioada următoare. De asemenea, pentru următoarele 12 luni, peste 53% dintre firmele din țară aveau planuri de investiții, ceea ce, potrivit FIC, reflecta încrederea acestora în oportunitățile de afaceri.

Obiectivul studiului este acela de a scoate în evidență importanța crucială a educației în asigurarea unui capital uman de înaltă calitate, care să susțină creșterea economică durabilă prin performanțele mediului de afaceri la nivel național și european.

Structurarea pe șase capitole a studiului pornește de la abordarea în termeni generali a mediului de afaceri în contextul pandemiei de COVID-19, cu evidențierea locului important al capitalului uman în dezvoltarea economică din perspectiva Indicelui dezvoltării umane (Human Development Index – HDI) – Programul pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP) și a Indicelui global al competitivității talentelor (The Global Talent Competitiveness Index – GTCI) (INSEAD). Relația dintre capitalul

uman și creșterea economică realizează o trecere în revistă a unora dintre conceptele și teoriile privind capitalul uman, cu accentuarea importanței cunoștințelor, talentului și experienței în funcționarea economiei și în asigurarea bazei avuției naționale. Prezentarea evoluției variabilelor creșterii economice pentru UE și România se finalizează prin evaluarea impactului capitalului uman asupra creșterii economice – prin utilizarea unui model VECM (model de tip vector al corectării erorilor). Demersul științific al teoriilor și modelelor privind corelația dintre cercetare&dezvoltare&inovare și creșterea economică particularizează rolul important al C&D&I atât în accelerarea generării de noi cunoștințe și tehnologii conexe, cât și pentru a contribui la abordarea provocărilor societale și pentru a permite schimbări structurale mai profunde ale economiei. În general, un sistem eficient și performant de cercetare și inovare este esențial pentru crearea de noi cunoștințe, transpunerea acestora în inovare, creșterea productivității și competitivității și, astfel, creșterea prosperității. În cadrul studiului privind definirea și cuantificarea capitalului uman, având ca punct de plecare prezentarea modalităților de definire și cuantificare a capitalului uman la nivel național și internațional, sunt abordate unele aspecte relevante pentru obiectivul urmărit, prin analiza a doi dintre indicatorii în domeniu, și anume: Indicele capitalului uman (Human Capital Index – HCI) al Băncii Mondiale și Indicele global al capitalului uman (Global Human Capital Index – GHCI) elaborat de Forumul Economic Mondial (WEF). Rezultatele referitoare la cei doi indicatori facilitează creionarea unei radiografii a poziționării României comparativ cu celelalte state din UE. Provocările pandemiei de COVID-19 au dus la schimbări fundamentale în ceea ce privește interacțiunile specifice pieței muncii la nivel internațional, digitalizarea și piața muncii devenind actorii importanți ai ultimilor ani și, fără îndoială, și ai următorilor ani. Abordarea științifică, în primul rând, a optat pentru demersul analitic al impactului economic cunoscut al digitalizării prin prisma literaturii academice recente, precum și pentru întrebările de cercetare la care literatura nu a oferit încă un răspuns. Studiul impactului digitalizării asupra microstructurii pieței muncii și cel al impactului macroeconomic al digitalizării conduc la formularea unor concluzii generale privind beneficiile economice ale

digitizări și, în același timp, la avansarea unor recomandări de politică guvernamentală pentru limitarea eventualelor externalități nedorite ale acesteia. În loc de concluzii, studiul se finalizează cu prezentarea sintetică a unor provocări și evoluții posibile ale mediului de afaceri în perioada postpandemie.

Capitolul I

PANDEMIA DE COVID-19 ȘI MEDIUL DE AFACERI

Comisia Europeană a realizat în iunie 2021 o analiză aprofundată pentru România, în contextul procedurii privind monitorizarea dezechilibrelor macroeconomice. Principala problemă privind domeniul mediului de afaceri din cadrul analizei face referire la lipsa clarității cu privire la schimbările legislative importante cu impact negativ asupra mediului de afaceri și percepției investitorilor internaționali. Numărul mare de măsuri politice implementate în acești doi ani a contribuit la lipsa predictibilității acțiunilor politice, dar și a celor legislative. La acestea se adaugă și cele referitoare la sectorul bancar și cele care afectează creșterea cheltuielilor guvernamentale. Sectorul bancar a rămas bine capitalizat pe parcursul anului trecut și, deși profitabilitatea sa a înregistrat un oarecare declin, a rămas totuși la niveluri confortabile. Expunerea guvernamentală a băncilor locale rămâne la un nivel în jurul a 20% din activele acestora, printre cele mai ridicate din UE. Rata creditelor neperformante a scăzut la aproximativ 4% după numeroși ani de creștere economică robustă și datorită măsurilor de sprijin adoptate în pandemie, însă este probabilă o nouă creștere după ce aceste măsuri expiră. După criză, se estimează o posibilă creștere a numărului falimentelor. În acest context, abilitatea sistemului de insolvență de a gestiona eficient aceste situații poate avea implicații pentru alocarea creditului în economie și pentru investiții.

Pe parcursul anului 2021 au continuat o serie de **măsuri de sprijin pentru populație și mediul de afaceri**, cu impact pe termen scurt, în consens cu efectele valurilor pandemiei de COVID-19. Dintre acestea, evidențiem: IMM Invest – Plafonul total al garanțiilor care pot fi acordate pentru anul 2021 în cadrul IMM INVEST este de 14 miliarde lei; acordarea unui ajutor nerambursabil pentru operatorii economici din sectorul

turismului în anul 2021, care să acopere o parte din pierderea din cifra de afaceri aferentă perioadei în care activitatea lor a fost afectată de primul val al pandemiei de COVID-19; instituirea unor măsuri de acordare a unor facilități fiscale care vizează toți contribuabilii cu datorii restante la 31 martie 2020, respectiv de anulare a accesoriilor datorate, cu condiția achitării obligațiilor bugetare principale și a obligațiilor bugetare; acordarea unor indemnizații până pe 31 decembrie 2021 pentru salariații angajaților pe perioada întreruperii temporare a activității, total sau parțial, în contextul creșterii incidenței răspândirii SARS-CoV-2 și al măsurilor pentru diminuarea impactului tipului de risc prevăzute de hotărârile Guvernului pentru prelungirea stării de alertă pe teritoriul României; acordarea unor zile libere plătite părinților (în anumite condiții) pe toată perioada în care se decide limitarea sau suspendarea activităților didactice care presupun prezența fizică a copiilor în unitățile de învățământ, pe perioada stării de alertă și după încetarea acesteia, dar nu mai târziu de finalizarea cursurilor anului școlar 2021–2022, fără a se include vacanțele.

La sfârșitul lunii august 2021, Guvernul a adoptat o OUG de modificare și completare a Legii nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală și reglementarea unor măsuri fiscale, care, conform MFP, conține unele măsuri de susținere a mediului de afaceri, cum ar fi:

- (i) Permanentizarea procedurii de rambursare a TVA cu control ulterior. În perioada 01.11.2019–31.07.2021 numărul solicitărilor de rambursare TVA analizate a fost de peste 179.000 și evident s-a înregistrat o evoluție descrescătoare a stocului de rambursări TVA, respectiv de la 30.000 solicitări nesoluționate la 1 noiembrie 2019 la doar 4.700 deconturi în diferite stadii de soluționare la data de 31 iulie 2021;
- (ii) Crearea cadrului legal pentru corectarea erorilor în cazul în care un contribuabil de bună-credință achită obligațiile bugetare la un alt organ fiscal decât cel competent;
- (iii) Extinderea măsurii privind anularea accesoriilor introdusă prin OUG 69/2020, precum și pentru instituirea unor măsuri fiscale cu modificări ulterioare pentru inspecțiile fiscale și verificările